

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора педагогічних наук, професора **Огієнко Олени Іванівни**

на дисертацію **Батечко Ніни Григорівни**

«Теоретико-методологічні засади підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури»»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти

В умовах реформування вищої освіти, орієнтованої на входження у світовий освітній простір, підвищення вимог до підготовки і конкурентоспроможності випускників вищих навчальних закладів на ринку праці, актуалізується проблема підготовки викладацьких кадрів для вищої школи, які здатні трансформувати в собі нову освітньо-світоглядну парадигму національно-державного творення, гуманістичного вознесіння самоцінності особистості студента, забезпечити інноваційний розвиток вищого навчального закладу. Тому пошук шляхів оновлення підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури у відповідності запитам і вимогам сьогодення є своєчасним і необхідним.

У контексті міркувань щодо доцільності звернення до зазначеної проблеми, варто підкреслити її зв'язок із законодавчо-правовими документами України, зокрема, Законів України «Про освіту» (1991), «Про вищу освіту» (2014), Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти (2013), Указу Президента України «Про національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013); документів, пов'язаних із упровадженням Болонського процесу: «Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір» (2004), «Про затвердження Плану дій щодо забезпечення якості вищої освіти України та її інтеграції в Європейське і світове освітнє співтовариство на період до 2010 року» (2007); документів, які безпосередньо регламентують підготовку магістрів: Концепції організації підготовки магістрів (2010), Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження

Національної рамки кваліфікацій» (2011), Галузевої концепції розвитку неперервної педагогічної освіти (2013).

Актуальність і необхідність розв'язання проблеми підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури поглиблюється, як справедливо стверджує дисертантка, низкою об'єктивних суперечностей, пов'язаних з постійним зростанням вимог суспільства до якості професійно-педагогічної компетентності викладачів вищої школи, невідповідністю змісту підготовки магістрів в Україні освітнім курикулам у країнах Європейського Союзу, відсутністю цілісної системи підготовки викладачів вищої школи, необхідністю індивідуалізації підготовки майбутніх викладачів вищої школи в умовах магістратури.

Доцільність вибору теми роботи та її актуальність підтверджує й той факт, що дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану наукової теми кафедри педагогіки «Інноваційні педагогічні технології у підготовці викладачів вищої школи в умовах магістратури» (РК №0114U003865) та кафедри вищої та прикладної математики «Теоретико-методологічні засади підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури» (РК №0114Ш03817) Національного університету біоресурсів і природокористування України.

З урахуванням актуальності та доцільності теми дослідження не викликає заперечень логічно обґрунтований і педагогічно грамотно сформульований науковий апарат дослідження.

Дисертант у загальному об'єкті дослідження - підготовка викладачів вищої школи до професійно-педагогічної діяльності, виокремлює актуальний предмет дослідження - ' теоретичні та організаційно-методичні засади підготовки викладачів вищої школи до професійно-педагогічної діяльності в умовах магістратури вищого навчального закладу, який реалізується у доцільно сформульованій меті дослідження: на основі цілісного наукового аналізу професійної підготовки та професійно-педагогічної діяльності викладачів вищої школи обґрунтувати теоретико-методологічні засади

підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури вищого навчального закладу.

Варто наголосити на тому, що методологічна основа дослідження визначена на філософському, загальнонауковому, конкретно науковому та технологічному рівнях, що забезпечило цілісність і системність дослідження.

Заактуалізуємо на вдало сформульованій концепції дослідження, в якій підготовка викладачів вищої школи в умовах магістратури розглядається як багатофакторний процес, що вимагає синергії наукових підходів, зокрема системного, синергетичного, аксіологічного, компетентнісного та акмеологічного, кожен із яких уможливлює наукове обґрунтування того чи іншого аспекту досліджуваної проблеми.

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується теоретико-методологічною обґрунтованістю вихідних положень дослідження; використанням широкого діапазону методів відповідно до поставлених завдань дослідження, як теоретичних (ретроспективний, порівняльний аналіз, моделювання, класифікація та систематизація теоретичних даних, прогнозування, узагальнення), так й емпіричних (вивчення досвіду, експертні оцінки, спостереження, психолого-педагогічні бесіди, анкетування, педагогічний експеримент) і статистичних (групування, таблиці, рисунки, діаграми); залученням широкого кола джерел (всього 792 найменування); апробацією матеріалів дисертації у виступах на міжнародних науково-практичних конференціях, семінарах; впровадженням результатів дослідження у навчальний процес Національного університету біоресурсів і природокористування України, Східноєвропейського університету імені Лесі Українки, Харківського національного технічного університету сільського господарства імені П. Василенка, Львівського Національного аграрного університету, Української академії друкарства.

Дослідження Ніни Григорівни, безперечно, має наукову новизну та теоретичне значення, яке, перш за все, полягає в тому, що *вперше*

обґрунтовано теоретико-методологічні засади підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури, які ґрунтуються на ідеях взаємозв'язку поетапного професійного розвитку магістрантів та рівнів їх здатності до самоорганізації; сформовано структуру професійно-педагогічної компетентності викладача вищої школи на акмесинергетичних засадах; розроблено концепцію підготовки викладачів вищої школи та технологію її реалізації; побудовано акмесинергетичну модель підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури; розроблено технологію формування змісту підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури за рівнями його засвоєння (репродуктивний, достатній, досконалий, творчий); обґрунтовано зміст нормативного та варіативного компонентів підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури вищого навчального закладу непедагогічного профілю; визначено критерії сформованості професійно-педагогічної компетентності викладачів вищої школи.

Не викликає сумніву практичне значення отриманих результатів, яке полягає в тому, що здобувачкою розробленні та впровадженні освітньо-кваліфікаційні характеристики та освітньо-професійні програми підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» за спеціальністю «Педагогіка вищої школи»; навчальні плани підготовки фахівців ОКР «магістр» за спеціальністю «Педагогіка вищої школи» за виробничим і дослідницьким спрямуваннями; методичне забезпечення процесу підготовки магістрів за спеціальністю «Педагогіка вищої школи» для магістрантів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю; методичні рекомендації щодо впровадження аксіологічних, акмеологічних та синергетичних засад в освітній процес магістрантів - майбутніх викладачів вищої школи.

Привертає увагу методологічно виважений і ретельний підхід дисертантки до структурування змісту роботи, яка складається зі вступу, шести розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел. Розділи пов'язані внутрішньою логікою і

послідовністю викладу матеріалу, підпорядковані реалізації основних завдань дослідження.

Найбільшу наукову цінність, з нашої точки зору, становлять такі здобутки автора:

1. Аналіз наукового тезаурусу дослідження та класифікація базових понять за чотирма групами: поняття, що характеризують освітні парадигми, а саме, гуманістичну, гуманітарну, антропологічну, культурологічну, і концепції вищої освіти, зокрема, особистісно-орієнтовану, концепцію неперервної освіти (п.1.1.); сучасні наукові підходи до вищої освіти, а саме: системний, компетентнісний, аксіологічний, синергетичний, акмеологічний (п. 1.2.); підготовку викладачів вищої школи в магістратурі, зокрема, поняття «магістр», «магістрант», «магістратура», «професійна підготовка» тощо; сутність та зміст педагогічної освіти майбутніх викладачів вищої школи, а саме, поняття «педагогічна діяльність», «професійно-педагогічна компетентність», «педагогічна майстерність», «педагогічна творчість», «педагогічна технологія» (п.1.3.). Це дало можливість здобувачки окреслити акмесинергетичну сутність понять «професійно-педагогічна компетентність викладача вищої школи» та «підготовка викладачів вищої школи в умовах магістратури», обґрунтовавши при цьому власну авторську позицію, яка стала вихідним положенням дослідження. Поняття «професійно-педагогічна компетентність викладача вищої школи» розглядається як інтегрована професійно- особистісна характеристика викладача вищого навчального закладу, що відображає рівень сформованості професійно-значущих для педагогічної діяльності якостей його особистості, результат його педагогічної підготовки, визначений сукупністю ціннісних та мотиваційних установок, необхідним обсягом знань й умінь, рівнем педагогічної майстерності та досвідом діяльності у вищій школі (с. 68); поняття «підготовка викладачів вищої школи в умовах магістратури» розглядається як цілісна, поліфункціональна, динамічна, відкрита, нелінійна педагогічна система з притаманною їй ієрархічною побудовою, внутрішніми і зовнішніми

зв'язками і спрямована на створення нової інтегративної якості (сукупності якостей) - професійно-педагогічної компетентності викладача вищої школи (с. 74). Це свідчить, що авторка глибоко оволоділа складною і багатогранною проблемою підготовки викладачів вищої школи.

2. Здійснення порівняльного аналізу підготовки викладачів вищої школи в Україні та країнах Європейського Союзу, США і Росії (розділ 2, розділ 3). Зокрема, заслуговує на схвалення визначення тенденцій в підготовці викладачів вищих навчальних закладів зазначених країн (с.157, 170, 189, 203); Підтримуємо переконання автора про те, що їх відмінність зумовлюється структурно-змістовими і процесуальними особливостями такої підготовки, а спільність - гуманізацією та практико орієнтованою спрямованістю.

3. Обґрунтування структури професійно-педагогічної компетентності викладача вищої школи на акмесинергетичних засадах (п. 4.1.). Доцільним, на нашу думку, є виокремлення соціально-особистісного, загальнонаукового, процесуально-діяльнісного, інформаційного та акмеологічного компонентів (Рис. 4.1., с 215) та критеріїв сформованості професійно-педагогічної компетентності магістрантів: мотиваційного, особистісно-професійного, змістового-результативного, процесуально-діяльнісного, інформаційного та неперервного вдосконалення. Цілком переконливо автор доводить їх взаємозв'язок і взаємозумовленість (Рис. 4.2., с 224).

4. Розробка концепції підготовки викладачів вищої школи та технології її реалізації (п. 4.2). Привертає увагу акцентування автором на важливості гармонійного поєднання історико-педагогічних аспектів та національної спадщини щодо підготовки педагогічних кадрів з сучасними вітчизняними і міжнародними стандартами -їх підготовки (с. 235); застосування акмесинергетичного підходу (с. 236 - 238); усвідомлення майбутнім викладачем вищої школи необхідності проходження логічного ланцюжка: професійне самопізнання - професійне самовиховання - професійний саморозвиток - професійне самовдосконалення (с. 238). Вважаємо суттєвим

здобутком дослідниці розроблення технології реалізації концепції підготовки викладачів вищої школи (с. 250), яка відображає взаємозалежність та взаємозумовленість рівня професійного розвитку магістранта та рівня його здатності до самоорганізації.

5. Побудова акмесинергетичної моделі підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури (Рис. 4.4., с 263), що охоплює цільову, теоретико-методологічну, акмесинергетичну, змістово-процесуальну та критеріально-результативну складові. Ми погоджуємося з автором, що запропонована акмесинергетична модель є результатом акмесинергетичного проектування власної моделі випускника - майбутнього викладача, а також описом відкритої нелінійної педагогічної системи підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури (с. 267).

6. Обґрунтування організаційно-методичних засад підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури. Заслуговує на увагу класифікація принципів (методологічні, загальнопедагогічні) (с. 277) та виокремлення компонентів формування змісту (акмеологічний, аксіологічний, праксеологічний, гуманітарний, морфологічний, особистісно-креативний) (с. 287- 291); розроблення технології формування змісту за рівнями його засвоєння (репродуктивний, достатній, досконалий, творчий) (Рис. 5.1, с 293). Наголосимо на важливості висновку, що першочерговим завданням підготовки майбутніх викладачів вищої школи в непедагогічних вищих навчальних закладах є розроблення та впровадження психолого-педагогічних дисциплін (п. 5.4). Вважаємо обґрунтованими висновки автора про взаємозв'язок реалізації акмесинергетичної моделі підготовки викладачів вищої школи та впровадження організаційних форм і методів навчання (п. 5.2); взаємозв'язок досягнень • майбутнім педагогом вершин професійного розвитку (акме), процесу самоорганізації з рівнями організації самостійної роботи магістрантів (Рис. 5.6., с 332). Беззаперечну підтримку викликає й позиція авторки про те, що зміст підготовки майбутніх викладачів вищої

школи є динамічним утворенням, яке змінюється відповідно до сучасних освітніх тенденцій.

Серед вагомих здобутків автора відзначимо розробку авторкою навчально-методичного забезпечення процесу підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури, що охоплює навчальні плани підготовки фахівців за спеціальністю «Педагогіка вищої школи» у вищих навчальних закладах непедагогічного профілю, положень про підготовку магістрів, підготовку і захист магістерської роботи, індивідуальний план роботи студента- магістранта, щоденник практики, методичні рекомендації щодо впровадження в освітній процес аксіологічних, акмеологічних та синергетичних засад.

Констатуємо, що дисертантка витримала всі вимоги до проектування і реалізації формувального етапу експерименту. Позитивної оцінки заслуговує розроблена автором послідовність етапів формувального експерименту: підготовчого, основного і аналітико-корекційного; послідовність виконання формувального експерименту: оцінка стану об'єктів до експерименту, вплив акмесинергетичної змінної, стан об'єктів після експерименту (Таблиця 6.1, с 379); ретельний та виважений вибір методики дослідження.

Аналіз результатів формувального педагогічного експерименту засвідчив ефективність впровадження акмесинергетичної моделі формування професійно-педагогічної компетентності магістрантів - майбутніх викладачів вищої школи як у вищих педагогічних, так і у вищих непедагогічних навчальних закладах.

Логічним завершенням дисертаційного дослідження є аргументовані висновки, які структурно повністю відповідають меті і завданням дослідження, чітко сформульовані, несуть конкретне смислове навантаження, забезпечують цілісне сприйняття дисертаційної роботи.

На позитивну оцінку, на нашу думку, заслуговують додатки до дисертаційної роботи, які вдало доповнюють її зміст.

Повноту результатів дослідження висвітлюють 65 публікацій, з-поміж них 48 - одноосібних, у тому числі: 2 монографії (1 з них - одноосібна); 27 статей у наукових фахових виданнях України, з них 8 входять до наукометричних баз (з них 25 - одноосібні); 6 статей - зарубіжних наукових періодичних виданнях (усі одноосібні), 3 статті - збірниках наукових праць (з них 2 одноосібні), 18 тез - збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій (з них - 15 одноосібні), 9 навчально-методичних видань (усі в співавторстві).

Підкреслимо відповідність дисертації паспорту спеціальності 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти; ідентичність змісту автореферату й основних положень дисертації. Зміст та стиль викладу автореферату і дисертаційної роботи засвідчує високий рівень науково-дослідної компетентності здобувача.

Оцінюючи позитивно дисертаційне дослідження, вважаємо за потрібне висловити певні побажання та зауваження, що мають дискусійний характер:

1. Вважаємо, що при досить ґрунтовному аналізі у розділі 1 наукового тезаурусу дослідження підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури, доцільно було б в параграфі 1.2., поряд з аналізом системного, компетентнісного, аксіологічного, синергетичного і акмеологічного підходів, звернутися до аналізу андрагогічного підходу, оскільки саме андрагогічний підхід уможливлює урахування у процесі навчання потреб і особливостей магістранта як дорослої людини.
2. Заслуговує на позитивну оцінку у п. 2.1. аналіз проблеми підготовки викладачів вищої школи у педагогічній теорії за певними напрямками, як: особливості організації освітнього процесу у вищих навчальних закладах; підготовка майбутніх педагогів в умовах магістратури; професійний розвиток та саморозвиток майбутніх магістрів; упровадження інноваційних технологій підготовки магістрів; значущість дисциплін психолого-педагогічного циклу у процесі

підготовки майбутніх фахівців в умовах вищого навчального закладу; формування педагогічної культури майбутнього викладача вищого навчального закладу. Проте п. 2.1. не позбавлений описового характеру. Бажано було б посилити авторську інтерпретацію досліджуваного матеріалу.

3. Одним із позитивно оцінених нами аспектів дослідження є звернення автора до аналізу зарубіжного досвіду підготовки викладачів вищої школи, зокрема, країн Європейського Союзу: Німеччини та Великій Британії. На жаль, поза увагою дослідниці залишився фінський досвід, хоча саме Фінляндія має значні успіхи в підготовці викладачів вищої школи і, саме фінськими вченими було введено в міжнародний науковий обіг поняття «підготовка викладача, яка базується на дослідженні». Дисертаційна робота виграла б від поглиблення цього аспекту.
4. Здобутком автора є розроблена акмесинергетична модель підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури, важливим складником якої є змістово-процесуальний компонент, до якого входить педагогічна (асистентська) практика. Оскільки саме педагогічна практика є визначальною у професійному становленні майбутнього викладача і забезпечує поєднання теоретичних знань і практичного досвіду, вважаємо, що було б доцільно присвятити особливостям її організації окремий параграф у розділі 5.
5. Уявляється, що робота виграла б, якщо б автор обґрунтувала прогностичні напрями підготовки викладача вищої школи в умовах магістратури на загальнодержавному рівні й рівні вищого навчального закладу.
6. Вагомим доробком автора є додатки до дисертаційної роботи, у яких представлено широке коло інформаційних, аналітичних, статистичних матеріалів. Проте бажано було б включити назви додатків у зміст дисертації, оскільки відсутність їх переліку ускладнює пошук необхідного матеріалу, що суттєво знижує їх цінність.

Сформульовані вище зауваження та побажання не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження, яке є концептуальним, цілісним і робить вагомий внесок у розвиток теорії і практики професійної освіти, відкриває нові шляхи для вдосконалення процесу підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури.

Загальний висновок

Рецензоване дисертаційне дослідження на тему «Теоретико-методологічні засади підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури» є завершеною самостійною науковою роботою, яка містить нові науково обґрунтовані результати в галузі професійної освіти і за актуальністю, змістом, обсягом, науковою новизною, обґрунтованістю наукових положень, достовірністю, практичним значенням, якістю оформлення та повнотою викладу відповідає п. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, що дає підстави для присудження Батечко Ніні Григорівні наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий співробітник
відділу зарубіжних систем педагогічної освіти
і освіти дорослих

Інституту педагогічної освіти і
освіти дорослих НАПН України

О.І. Огієнко

